

# K úloze a možnostem činnosti auditu v současných podmínkách se zaměřením na zjišťování podvodů

(Diskuse k článku Müllerová, Libuše: *Úloha externích auditorů při odhalování účetních podvodů*. Český finanční a účetní časopis, 2009, roč. 4, č. 4, s. 101-104).

Jindřiška Kouřilová\* – Zita Drábková\*\*

## 1 Úvod

Diskutovaný článek pojednává o úloze externích auditorů, vybraných mezinárodních auditorských standardech a z nich vyplývajícím zjišťování správnosti. Autorka zde vychází z vysoké pravděpodobnosti zjištění podvodů v účetnictví, pokud bude znění standardů auditory při jejich výkonu důsledně dodrženo.

Samozřejmě nelze než s autorkou souhlasit; nicméně považujeme za účelné doplnit tento text poznámkami, byť poněkud s nižší mírou optimismu.

Vycházíme z několika základních momentů: resp. teoretického zázemí, poznatků institucí a poznatků z vlastní praxe. Každá z těchto oblastí má v určitou dobu svou váhu a průnik informací může přispět k větší pravděpodobnosti zjištění objektivní situace, projevuje se zde také synergický efekt.

Pokud by byl zachován základ známý jako tzv. **trojúhelník podvodu: Motiv, Tlak a Stimul**, tak tento trojúhelník může realizovat subjekt (management, zaměstnanec, auditor), jestliže bude mít schopnost zdůvodnit si jednání, získání zakázky, atd. A zvláště pak, pokud současně bude těmto snahám přát příhodná příležitost a vstřícnost vč. vstřícnosti okolí, projeví se zeslabená etika.

Zde bychom mohli změnit trojúhelník na **čtyřúhelník, resp. lichoběžník** s různě dlouhými, měnícími se stranami, tzn. doplněním o další okolnosti, zejména pak o **relativně nízké riziko potrestání** v případě zjištění podvodu, či riziko, při jehož úspěšném podstoupení převažují výhody, např. rychlé zabezpečení neoprávněně získaného majetku, dokazování úmyslu atd.

Jestliže se blíže podíváme na uvedené podmínky vedoucí k rizikům využívání výkazů jejich uživateli v dobré víře zachování věrného a zejména poctivého obrazu účetnictví, posouzeného auditorem bez výhrad, pak nelze vyloučit následující oblasti, přičemž je třeba v nejistých případech s nimi počítat a přezkoumat:

---

\* Doc. Ing. Jindřiška Kouřilová, CSc. – docentka; Katedra účetnictví a financí, Ekonomická fakulta, Jihočeská univerzita, Studentská 13, 370 05, České Budějovice; <kourilova@ef.jcu.cz>.

\*\* Ing. Zita Drábková, Ph.D. – odborná asistentka; Katedra účetnictví a financí, Ekonomická fakulta, Jihočeská univerzita, Studentská 13, 370 05, České Budějovice; <drabkova@ef.jcu.cz>.

## 2 Důvody vzniku rizik z manipulace účetních výkazů a nesprávných informací.

Pojem manipulace výkazů má své četné interpretace. Pro naše účely jí rozumíme záměrné zkreslování dat pro účely vykazování, subjektem sledujícím osobní či skupinový prospěch.

Jako hlavní oblasti rizik lze v kontextu uvedených čtyř podmínek podvodu uvést:

- vliv lidského faktoru v podniku,
- společenský úzus a zvyklosti,
- veřejné povědomí,
- vývoj teorie a praxe,
- nedostatečná propojenost účetních rizik s předměty finančního řízení podniku,
- propojenost vnitřních a vnějších podvodů.

### 2.1 Vliv lidského faktoru v podniku:

- a) přímá motivace k získání nějaké formy **osobního prospěchu** (finanční, kariérní, výhody rodinným příslušníkům a známým atd.),
- b) důsledně zachovávaný **podnikový kodex loajality** zaměstnanců, hrozba nezaměstnanosti, ztráta výhod, ohrožení kariéry, atd.; může být těžko obvyklým zjišťováním překonán. Ostatně příklady ze současného politického dění jsou více nežli ilustrující.

Dle Pricewaterhouse (2009), čtvrtina společností v ČR zaznamenala v posledním roce nárůst **nákladů spojených s podvody** a stejný počet respondentů uvedl, že nejzávažnějším nefinančním dopadem hospodářské kriminality bylo zhoršení morálky zaměstnanců. Desetina českých společností vykazovala v důsledku podvodů ztrátu vyšší než 1 milion USD. Nejčastějšími pachateli podvodů byli v uplynulých 12 měsících **vlastní zaměstnanci společností**. Pracovníci na nižších pozicích se v ČR dopustili 70 % všech interních podvodů, což je mnohem více než v regionu střední a východní Evropy (41 %) i celosvětově (42 %). U interních pachatelů v České republice bylo nejčastějším výsledkem zjištěného podvodného chování jejich propuštění ze zaměstnání (80 % případů).

**Strach ze ztráty zaměstnání (58 %) a přesvědčení, že konkurenti ve snaze získat zakázku uplácejí (33 %)**, zvyšují v čase hospodářského poklesu tendenci českých pracovníků dopouštět se podvodu. Přesvědčení, že „když to dělají ostatní, tak je to v pořádku“, je v ČR častější (60 %) než v zemích střední a východní Evropy (58 %) a ve světě (35 %). Polovina respondentů, kteří se stali obětí podvodu, řešila **manipulaci účetnictví či zkreslování finančních informací**.

Četnost těchto podvodů v čase hospodářské krize výrazně zvýšila. V ČR se jedná zejména o manipulace v souvislosti se žádostmi o úvěry, dotace a další finanční zdroje.

- c) Zmíněné tvůrčí, kombinační a organizační **schopnosti účetního**, úspěšný kreativní management; znalost technik manipulace s výkazy, s aranžováním situace ve vykazující jednotce může vést ke zneužití. Schopný účetní může být tedy i v určitém slova smyslu a příhodné situaci pak i „všehoschopný“.
- d) **Zodpovědnost účetních** omezuje negativní následky jak úmyslné či neúmyslné příčiny chyby, manipulace, podvodu. Účetní jsou pojištěni, takže případný požadavek náhrady za

způsobenou škodu zaměstnavateli nemusí nijak zvlášť pociťovat; navíc pokud k náhradě za způsobenou škodu přispěje i kompenzace od zaměstnavatele za „loajalitu“. V případě neprokázaného úmyslu poškození zaměstnavatele, ten jen obtížně prokazuje důvody výpovědi.

K míře snižování rizika účetních a potažmo managementu prostřednictvím pojištění:

V případě jednoho z obvodního Svazu účetních (autorům znám), činila roční částka pojistného plnění v roce 2009 vyplacená 42 členům 568 tis. Kč. (Podmínky pojištění: pojistná částka do 200 000 Kč se spoluúčastí na každou škodní událost ve výši 5 000 Kč. Pojistné 2 600 Kč. Pojistná částka do 100 000 Kč se spoluúčastí na každou škodní událost ve výši 5 000 Kč. Pojistné 1 750 Kč. Noví členové (OSVČ a právnické osoby zaměřené na účetní služby) mohou využít zpětného pojištění a to o 3 roky. Pojistné se navyšuje o 0,10 % na 1 rok.

Obdobně svá rizika sebou nesou do určité míry i možnosti pojištění auditorů a účetních, kteří jednájí v zájmu institucí. Vyplacené náhrady mohou v opakujících se případech vést ke zjištění buď neschopnosti účetního či auditora nebo jisté avízo o možných podvodech. V případě, že tyto jsou objeveny a nedoložen úmysl, je vyplacena náhrada škody, podpořena „kompenzační odměnou podniku“ a příště se naopak pracovníci poučí, jak připravit situaci příště „bezpečněji“.

## 2.2 Společenský úzus a zvyklosti

Podvody na bázi podniku jednoznačně kolidují s poměry ve společnosti.

- Politicko-společenské klima, příznivé podvodům

Majetková kriminalita, její nedostatečné zjišťování, nedostatečné trestání, obvykle jsou vyčíslovány (pokud se dají zjistit) pouze přímé škody. Avšak v dalším se nepropočítávají náklady podvodu; tzn. náklady na zjišťování, odstraňování následků, zvýšení prevence, atd. vč. ztráty časové.

Vnitřním podvodným jednáním se rozumí skutečnosti, kdy pachatel zneužívá svého postavení v organizaci k osobnímu obohacení a to na základě zneužití či zpronevěrou zdrojů organizace; často je uváděna jako „kriminalita bílých límečků“ či kombinace-zločinná spolčení. Lze mít za to, že situace se výrazným způsobem se v současnosti nezlepšila, spíše naopak.

To potvrzují Sirshar Qureshi partner forenzního týmu pro PricewaterhouseCoopers dle (2010), který řekl „Tato zjištění bohužel ukazují, že v České republice někteří manažeři stále považují ‚úpravy‘ účetních pravidel a vylepšování finančních výsledků za běžnou praxi, a nikoli za podvodné jednání. O to důležitější je pro podnikovou kulturu i zájem společnosti jako celku role externích auditorů. Kvalita externího auditu je v tomto kontextu mimořádně důležitá zejména pro majitele společností, investory, banky a další subjekty, pro které je spolehlivost finančních informací kritická.“

## 2.3 Veřejné povědomí

Dalším, souvisejícím momentem je nedostatečné povědomí veřejnosti:

- a) Reprodukce **vykazování výroku „bez výhrad“**, která má pro veřejnost punc absolutní bezchybnosti účetnictví obdobně zaklínající působení pojmu „forenzní audit“ jako absolutní záruky za absenci podvodného jednání (viz dále).
- b) **Omyl tzv. bezchybného účetnictví jako záruky kvality (správnosti)** účetnictví, prosté všech podvodů. Jak z přímé praxe, tak publikačního zázemí je známo, že bezchybné účetnictví neexistuje (Dušek, 2001, s.11). Ten dále uvádí: „Pokud by tytéž prvotní informace zpracovalo 5 nezávislých účetních firem a alespoň 2 z nich by dospěly ke stejné hlavní knize, stejným účetním výkazům, stejnému daňovému přiznání; je to považováno ve většině účetních jednotek prakticky za nerealizovatelné“.

## 2.4 Vývoj teorie a praxe

Postupující **úroveň vývoje teorie a poznatky z praxe**, kdy dochází často ke změnám legislativy, které nestačí jen znát, kombinovat navzájem; ale zároveň je nutné je promýšlet z hlediska možných variant zneužití. Současně na druhé straně si praxe průběžně buduje ochranné mechanismy: jak poznat, jak skrýt nebo jak diskrétně přiřadit spřízněné osoby, uplatňovat několikanásobně reklamace jako oddálení plateb, používat stále dalších různých praktik, např.: zádržného, atd.

K tomu přispívají rychlé změny a potřeba úspor v důsledku stávajícího ekonomického klimatu. Projevují se slabiny bezpečnosti, solidní subjekty a cíle se mohou rychle změnit a měnit organizaci, obchodní plány, finanční ukazatele. Auditorské přirozené riziko vzrůstá.

Způsoby, metody se sofistikují, jsou ale i drsnější a odvážnější, ať už se týkají:

- zfalšování, pozměnění účetních zápisů a podkladů,
- zatajení transakcí, jejich částí, podmínek vzniku,
- nedodržení platných metod,
- software, počítačová kriminalita jako samostatný problém, přístupy, změny v programu, elektronické obchody usnadňují praní špinavých peněz počínaje daňovými ráji po směnárny, mimo audit; viz obdobně ztráty emisních kvót, které měly být podchyceny v účetnictví, resp. „podrozvaze“ státu,
- diskutabilní metody, platba eury v obchodech s diferencovaným měnovým kursem atd.

## 2.5 Nedostatečná propojenost účetních rizik s předměty finančního řízení podniku

Obory finančního řízení si nechtějí a ani dost dobře nemůžou připustit zmíněné okolnosti, účastnit se diskusí o hodnotách vykazovaných dat nad únosnou míru orientace v problematice. Oprávněně předpokládají, že vycházejí ze správného, tzv. bezchybného účetnictví a nemohou ve svých postupech uvažovat s alternativami.

## 2.6 Propojenost vnitřních a vnějších podvodů

Externí audit nahlíží na podnik a jeho vnitřní procesy v souladu s ISA 315 pohledem profesního skepticismu, kdy externí auditor identifikuje a vyhodnotí rizika významných nesprávností na podkladě porozumění podnikání, účetnímu systému, vnitřním kontrolám podniku. Právě vnitřní kontrola zná obvykle cíle potencionálních i uskutečněných podvodů.

Cíle podvodu v podniku se mění, sdružují, prolínají (daňová optimalizace, maximalizace – minimalizace zisku, přesun zdrojů a ztrát do příštích období, vyvedení majetku, ovládnutí společnosti v blízké budoucnosti, likvidace podniku, reakce na konkurenci atd.).

Auditorské zjišťovací riziko se tak, přes značné tvůrčí, kombinační a organizační schopnosti auditora významně zvyšuje, a pokud navíc sám auditor z jakéhokoli důvodu nechce nebo nemůže (ať z hlediska neznalosti prostředí, vazbou na jiné zájmy vč. provádění jiných prací pro podnik, vazbou na méně podařené předpisy, legislativní změny s mnohdy jejich vágním zněním), vnitřní kontrola naopak může uplatnit společné zájmy podvodu s managementem, např. aféra výroby a prodeje tzv. recyklovaných sýrů z prošlého zboží v některých zemích EU, snižuje pak ztráty podniku). Přesto může být věrný a poctivý obraz účetnictví zachován, ačkoliv podnik vykazuje svým způsobem zfalšovaný výsledek hospodaření.

### **3 Dopady účetních podvodů, obtížnost zjišťování a prokazování**

Podvodná jednání vymezená dle trestního zákona s prokázáním úmyslu je téměř ve všech případech obtížné. Možné formy manipulace a podvody, nalézají svůj prostor i v účetní praxi. **Padělání a pozměňování veřejné listiny** může svým způsobem obrazně nastat ve výkaznictví, jestliže jsou výkazy k dispozici v obchodním rejstříku.

Formy podvodných jednání:

- krádež,
- zpronevěra,
- podvod.

#### **3.1 Krádež**

Ve smyslu trestního zákona se pachatel dopustí krádeže tak, že si присвоjí cizí věc tím, že se jí zmocní. Znamená to, že odejme bez oprávnění majiteli movitou věc či produkt duševního vlastnictví, licenci, software, atd., která mu byla k dispozici. V účetnictví může i nemusí zanechat stopy (odcizený majetek může být v den inventury na svém místě).

#### **3.2 Zpronevěra**

V případě zpronevěry se pachatelem stává osoba, která s věcí disponuje se souhlasem majitele. Může se jednat např. o zaměstnance, který si podvodným jednáním přisvojí část tržby, kterou by jinak musel předat majiteli – např. utajená provize, využívání softwaru pro výdělečné účely, mzdy či pojištění. V účetnictví může i nemusí zanechat stopy. Obvykle v delším časovém termínu bývá tato událost identifikována; v krátkých časových intervalech sporadicky.

#### **3.3 Podvod**

Pro podvod je charakteristické to, že pachatel lstivým jednáním uvede jinou osobu v omyl nebo jejího omylu zneužije a způsobí jí tím majetkovou újmu. Za podvod se také považuje, jestliže pachatel úmyslně zamlčí podstatné skutečnosti, s jejichž znalostmi by se osoba rozhodla jinak a v příčinné souvislosti s omylem jiného osoby si zajistí majetkový převod. Tímto jednáním způsobí na cizím majetku škodu nejméně 5000 Kč a nebo si tímto převodem pro sebe či pro jiného zajistí neoprávněný majetkový prospěch.

Trestného činu se mohou zúčastnit osoby s různým postavením, a to jsou: pachatel, osoba jednající v omylu (tzn. z neznalosti), poškozená osoba a osoba, která obdrží neoprávněný majetkový prospěch. Problém zůstává při prokazování i dokazování; zvláště prolíná-li se v momentu podvodu osobní záležitost s užitím výpočetní techniky.

Sami externí pachatelé se podíleli na 45 % podvodů v České republice. Hlavními pachateli byli zprostředkovatelé (56 %) a zákazníci (33 %) (PCW 2010). Domluva auditorů či kontrolních orgánů takto řetězených institucí není obvyklá.

**Postoje managementu** jako základního rozporuplného činitele:

Jednak management může vynakládat nemalé úsilí na zakrývání stop svých podvodných jednání, jednak o podvodech vědět nemusí. V dalším však v každém případě musí vedení společnosti vynakládat na řešení důsledků podvodu nemalé úsilí a zdroje na úkor plnění jiných zásadních úkolů.

Podle PricewaterhouseCoopers (2010) téměř čtvrtina respondentů v České republice uvedla, že se stali v loňském roce obětí hospodářské kriminality. Řada podvodů však zůstává nezjištěna. 55 % případů hospodářské kriminality bylo odhaleno náhodou nebo pomocí prostředků mimo kontrolu managementu. Ve střední a východní Evropě je takto odhaleno jen 32 % podvodů (celosvětově 40 %) a je zřejmé, že české firmy se příliš spoléhají na náhodu.

Téměř 74 % českých respondentů uvedlo, že v minulém roce nezměnili četnost provádění hodnocení rizik spojených s podvody ve srovnání s předešlými 12 měsíci. Kromě toho téměř třetina (30 %) českých společností také uvedla, že v posledních 12 měsících neprovedla žádné vyhodnocování rizik podvodu. Je velmi překvapivé, že 70 % českých společností neočekává, že se v příštím roce setkají s hospodářskou kriminalitou.

Celosvětové výsledky přitom ukazují zřejmou korelaci mezi četností hodnocení rizik podvodů a počtem odhalených případů.

Většina manažerů (77 %) dle PricewaterhouseCoopers (2010) uvádí, že kvůli řešení důsledků podvodů ztrácí drahocenný čas. Společnosti vynakládají značné prostředky např. na komunikaci s veřejností, s investory či na soudní spory.

V posledních dvou letech společnosti vynaložily v průměru více než 639 000 USD na řešení situací způsobených podvodem. Náklady rostou, stále narůstají dopady podvodů na podnikání. Dodejme, že ty jsou v některých případech obtížně posuzovatelné, např. aktuální výhodnost využití konkrétního outsourcingu, v dobrém či nikoliv příliš čistém úmyslu.

Pokud bychom shrnuli náklady související s podvodem s tím, že jednotlivé složky spolu zcela nepochybně souvisejí:

### **Schéma nákladů podvodu:**

náklady na zjištění, audit, vyšetřování uvnitř a vně podniku

- + externí náklady
- + náklady na odstranění důsledků
- + náklady na prevenci, vč. výstavby interního auditu
- + náklady obětované příležitosti
- + přímé škody a škody způsobené výpadkem, např. úroky z úvěru, 38

- + náklady vyvolané (další zainvestování, kvalifikovanější PS),
- + náklady na zjišťování rizik, vč. např. přijetí zaměstnance se zamlčenou špatnou pracovní minulostí.

Podvody jsou odhalovány jak v rámci podniku, tak mimo podnik. Za vysoce ilustrativní lze považovat např. materiál obsahující i výsledky průzkumu hospodářské kriminality z roku 2009 společnosti PricewaterhouseCoopers (2010, s. 9). Majetková zpronevěra tradičně zůstává nejběžnějším typem hospodářské kriminality i v ČR (60 %). Počet případů **korupce a uplácení** v posledních 12 měsících mírně vzrostl (z 27 % v roce 2007 na 30 % v roce 2009) a nadále přesahuje světový průměr (27 %). Ze zkušenosti je ale zřejmé, že skutečný výskyt korupce a uplácení je vyšší, protože v praxi je velmi těžké tyto aktivity odhalit a prokázat.

Pokud bychom odhlédli od domácí hospodářské a politické sféry, bez zajímavosti nejsou ani zjištěné **vážné nedostatky v hospodaření institucí EU**, psychologicky i finančně dopadající na etické poměry v zemích, navozující otázku o výkonnosti auditu a potrestání viníků podvodů.

Např. jen dle informací v týdeníku Euro (Kuras, 2009, s. 52): rozpočet Evropské unie činící v roce 2007 přes sto miliard eur, opět byl plný nesrovnalostí, nejasností a defraudací, jak oznámil v listopadu 2008 Evropský účetní dvůr (ECA). Oproti předešlým třinácti rokům (od roku 1994 auditori neschválili jediný rozpočet EU), se prý vedení účtů mírně zlepšilo, ale stále jsou v něm miliardy € nevysvětlených úniků. Zvláštním případem jsou získané dotace, dále europoslanci vykazované výdaje 98 mil € za jeden rok na služby účetních a právníků.

Zemědělské výdaje jsou podle auditorů „postiženy podstatnou výší chyb legálnosti“, což je auditorský eufemismus pro nepochybnou defraudaci. Nelze opomenout ani tvorbu anonymních mezinárodních společností off shorových akciových společností s oficiálním sídlem v zemi daňového ráje, nezájem institucí o informace bankovní.

#### 4 Problém odpovědnosti auditorů

Nepochybným faktem je problém pojištění auditorů v mezinárodním měřítku; ti se stali z důvodu nedostatečné pojistné kapacity téměř nepojistitelnými. Dle dokumentu útvaru Komise Evropských společenství současná úroveň komerčního pojištění kryje často méně než 5 % významnějších nároků. V období roku 1981 až 1992, pouze ve dvou letech bylo pojištění odpovědnosti za škody při výkonu auditorů ziskové (samozřejmě s vyloučením USA). Od roku 1992 však trh komerčního pojištění utrpěl velké ztráty a to převyšující 2 miliardy €. V současné době trh komerčního pojištění není schopen nabízet plné pojistné krytí odpovědnosti auditorů. V USA je situace daleko dramatičtější. V mezinárodním měřítku se hledá řešení tohoto problému.

Porovnejme jen pojištění samotných účetních (viz výše) a uvažme daleko významnější výši odměn auditorů, pouze sporadicky uveřejněných. Auditorské společnosti kryjí falšované finanční výsledky prvotřídních klientů, aby o ně nepřišly (např. KPMG US a Xerox). Falešné účetnictví, v závěsu pak následují nesprávné audity organizované ze strany managementu, (např. 1,2 mld. Kč dluhů a zmizení podnikatele viz například (Cejp, 2008, s. 23).

Auditor a zároveň daňový poradce se může naopak ocitnout i v jisté schizofrenii, má-li zároveň dodržet věrný a poctivý obraz účetnictví a zároveň vést podnik směrem k daňové minimalizaci.

Diskusní záležitostí může být pak i kontrolní činnost finančních úřadů a její přínos pro odpovídající úroveň vedení účetnictví. Námitka daňového ovlivňování účetnictví může být tak menším rizikem v daném momentu v našich podmínkách než zachování ryze suverénního účetnictví s nižším stupněm kontroly.

## 5 Očekávání a možnosti auditu

Jaké je krytí pojistných případů auditorů v našich podmínkách, se zřejmě veřejnost a podniky nedozví. Očekává však možná více od pojmu investigativní, **forenzní** účetnictví. Investigativní účetnictví a zvláště forenzní audit jako určitý štít na svou obranu používají různé instituce (tzn. dokladují své čisté postupy v podobě přezkoumání důkazů). Příkladem by mohl být forenzní audit obchodních záznamů, určení kvantového nájemného na základě nájemní smlouvy, která je předmětem soudního sporu).

Pokud zůstaneme u standardně „nestandardních“ situací dnešní doby, můžeme uvést několik aktuálních problémových okruhů, mnohdy obtížně řešených, např.:

1. **Část produkce je realizována mimo vykazování;** tzn. svým způsobem zpronevěra majetku, zkreslení výsledku hospodaření, daňových odvodů. Při zřetězení subjektů se obtížně prokazuje a dohledává.
2. **Produkce je realizována za relativně vyšší cenu** (cena je smluvní, nemusí být námitek vzhledem k vyšší kvalitě zboží, kratší době dodání, přepravě atd.
3. **Korupce, úplatky.**

Nepřímé náklady se samozřejmě měří daleko obtížněji, ale v některých případech mohou být mnohem významnější. Například náklady ztracené příležitosti. Celých 45 % respondentů průzkumu společnosti PricewaterhouseCoopers se domnívá, že zakázku, o kterou se ucházely, nakonec získal jejich konkurent, který zřejmě poskytl úplatek.

1. **Praní špinavých peněz:** zjistil audit směnárnu s podezřením na vyprání 5,3 mld. Kč (Lidovky, 2008); (kde narozdíl od bank s AMLP Anti Money Laundering Prevention) se nevystavují doklady o převodu peněz), dále prostřednictvím reklamy, elektronických obchodů, atd.
2. **Zpronevěra majetku,** zakamuflovaná krádež, osobní využívání hmotného i nehmotného majetku, platby fiktivním dodavatelům; vyšší ceny než obvyklé, tzn. vč. provize, přesuny výnosů, pohledávek na jiné účty, krátkodobé vklady koncem roku.
3. Tvorba „černých“ fondů.

Do jaké míry je tedy prakticky auditor povinen a oprávněn sledovat ekonomické parametry podniku? Pokud bychom přímo promítli některé z výše zmíněných okolností do ISA.

Mezinárodní auditorský standard ISA 240, který řeší postupy auditorů při zjištění podvodu, je podrobným dokumentem. Upozorňuje na přirozená omezení výsledků auditu a problém zodpovědnosti vedení podniku, dále na riziko neodhalení významných materiálních nesprávností způsobených podvodem, které je významně vyšší ve srovnání s rizikem neodhalení nesprávnosti způsobené chybou. Tento standard řeší také příslušnou odpovědnost vedení podniku za prevenci a odhalení podvodu, omezení přirozených rizik.

Záležitost podvodů lze postavit i opačně na úrovni zodpovědnosti řízení za udržení „neprozrazení“ skutečnosti- a profesní skepticismus je na místě. Zde se nabízí otázka: pokud se přijde na nesprávnost, jak dokázat, že jde o podvod, nejen chybu? A to za situace, kdy



zaměstnanci ze strany managementu dostávají instruktáž, co mohou a nemají auditorovi sdělit? Loajálnost k podniku je v těchto případech z titulu zachování zaměstnání, výše platu, prioritní.

To platí i o mezinárodním auditorském standardu ISA 315, jehož obsahem je vymezení znalosti účetní jednotky a jejího prostředí pro auditora, postupy vyhodnocení rizik výskytu významné nesprávnosti vnitřní kontroly. Požadavek znalosti prostředí by musel zahrnovat detailně i technologii, neboť mimo toky finanční jsou v pohybu i toky čistě materiální, které ústí v nelegální příjmy. Zde pouze konfrontace obou toků při znalosti technologie může přinést správný odhad rizika. Pokud je znám pouze tok finanční, pak riziko lze považovat za významné. Mohou být provedeny testy technologické spotřeby materiálu a odpadu; v korekci na obvyklou výši cen. Výši ceny, vazbu na cenu obvyklou, množstevní slevy. Obdobně případy dvojího účetnictví; tzv. „pro berňák a pro sebe“, fiktivní faktury, spíše rozpozná FÚ. Znalost podniku nemůže být vždy 100 % (viz např. falešné účetnictví, pohledávky, audit věděl pouze o části podniku na základě několika podob účetnictví, banka bez podezření; případ uprchlý Korbel s 1,5 mld. Kč dluhů) (Klímová, 2010). Poukázání na nestandardní odměňování a chybějící doklady je prezentováno jako „politický boj“.

Auditorský standard ISA 320 vymezuje pro auditory významnost (materialitu) z hlediska auditu v kontextu s ISA 200 – Řízení kvality auditu účetní závěrky. Současně tak ISA 330, vymezuje oblast reakcí auditorů na zjištěná rizika.

ISA 240: příslušná odpovědnost podniku za prevenci a odhalení podvodu-omezení přirozených rizik, současně také reakce auditora na zjištěné riziko podvodu. Lze opět postavit i opačně. Zodpovědnost za neprozrazení, lživé znalecké posudky, významná nesprávnost může ovlivnit rozhodování běžného uživatele účetních informací. Všechny tyto standardy pracují s obecným rámcem nezávislého auditora dle ISA 200 (etickými požadavky, odbornými úsudkem, profesním skepticismem..)

Je tímto ale zajištěna skutečně vyšší prokazatelnost úmyslného podvodu nad omylem, chybou? Jak může dle těchto obsáhlých a detailních výše uvedených mezinárodních auditorských standardů řešit a reagovat auditor na nepoznané? Neplatí v některých případech spíše opačně – nepoznám neřeším? Existuje zde obchodní tajemství podniku, přes které auditor nemůže? Řešení těchto otázek je přímo závislé zejména na odborném úsudku auditora, zaměření jeho pozornosti, vyhodnocení důkazních informací.

**Oslabené místo etiky ve společnosti**, viz jen stránky běžných novin a časopisů, internetu, kde se lze soustředit na stovky podvodů na úrovni zemí Evropské unie. Pokud peněžní ústavy, podniky, které se podepsaly i na vzniku a prohloubení krize vyvázly pouze s pokutami, těžko lze požadovat od podniků zásadně jiné chování.

Do budoucna se dá předpokládat, že ohrožení existence podniku, ztráty pracovních míst, odměn, nabourají zásady etiky přesně v tom momentu, kdy by měly být patrný její efekty, vynucené zachování tajemství („náhubkový zákon“), se kterým Ústavní soud „nemůže rok a půl nic dělat“ (Novinky, 2011). Toto současně působí také na veřejnost, potažmo i na nálezy auditorů, negativně.

Etický kodex auditora: stojí proti sobě etika auditorova proti absenci etiky podniku, jeho zaměstnanců, managementu, o etice se nezmiňují příliš ani finanční úřady.

V praxi nemusí vždy Etický kodex auditora převážet nad loajalitou k firmě, která mu vyplácí nezanedbatelnou částku. Otázka etiky byla do značné míry ošetřena legislativně z. č.

93/2009 Sb., o auditorech a spřízněným dokladem Komory auditorů České republiky nad činností auditorů. V některých případech by ale byla snad i vhodná kontrola externího subjektu typu Nejvyššího kontrolního úřadu.

Svým způsobem může být účinná i určitá míra „zneužití etiky“ (viz metoda zjišťování v rámci interního a externího auditu: model „zhrzená milenka“, pokud se povede, bývá bohužel neúčinnější.).

## Závěr

Dle informací ze studie PricewaterhouseCoopers (2010) v čase stále narůstají dopady podvodů na podnikání, podpořené běžnými denními zprávami. Velká část podvodů v ČR není odhalena a v porovnání s ostatními zeměmi jsou zjištěny podvody spíše náhodou: lze usuzovat, že mnoho podvodů zůstává nezjištěno. Stačí zadat na internetové stránky heslo „Fraud Cases in Auditing“.

Úloha auditora při zjišťování podvodného jednání bezesporu v čase roste, problematice je věnován i relativně nově samostatný ISA 240. Jestliže z jedné strany je na auditora kladen stále vyšší nárok, z druhé strany je třeba zaznamenat i stále obtížnější podmínky a vyšší rizika pro realizaci zamýšlených cílů.

Ať už se jedná o loajalitu zaměstnanců, společenské klima, posouzení správnosti, např. účtování versus znění smlouvy, znalost kalkulačních vzorců pro oceňování zásob vlastní výroby, normy ztrát, technických znalostí či projektové dokumentace, propojení zájmů a činnosti podniků, častá nereálná očekávání uživatelů informací auditu (viz např. Zákon lži: Můžete stokrát dokázat nepravdivosti lživého výroku, stejně se vždycky najde někdo, kdo mu uvěří), dále absence etiky. Domníváme se, že úloha daňových kontrol může být přes snahu oddělit účetnictví od daní poměrně účinná a může napomoci ve zjišťování účetních podvodů. Zároveň je možné vyčíslení nákladů podvodu.

Podstatnou informací je, že (dle společnosti PCW) celých 55 % podvodů bylo odhaleno jinak než prostřednictvím k tomu určených systémů a nástrojů. Nejčastěji šlo o varování, pouhou souhru okolností. O to je třeba více ocenit záslužnou práci auditorských společností jako je PCW provádějící studie a šetření v oblasti účetních podvodů, forenzního účetnictví a poskytující informace veřejnosti.

Asi v žádném případě není třeba mít obavy z pozbytí platnosti Sodova obecného poradenského zákona, platného i pro audit: „Nesnažte se vyřešit všechny problémy klienta. Nebude vás už potřebovat“.

## Literatura

- [1] Cejp, M. aj. (2008): *Variantní scénáře vybraných druhů kriminality*. Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008.
- [2] Dušek, J. (2001): *Chyby a kontroly v účetnictví*. Praha, Grada, 2001.
- [3] Klímová, J. (2010): *Podnikatel nasekal dluh přes miliardu, zfalšoval výkazy a zmizel*. [on-line], Praha, iDnes.cz, 26. 1. 2011, [cit.: 15. 5. 2011], <[http://ekonomika.idnes.cz/podnikatel-nasekal-dluh-pres-miliardu-zfalsoval-vykazy-a-zmizel-px6-/ekonomika.aspx?c=A101015\\_200317\\_ekonomika\\_brm](http://ekonomika.idnes.cz/podnikatel-nasekal-dluh-pres-miliardu-zfalsoval-vykazy-a-zmizel-px6-/ekonomika.aspx?c=A101015_200317_ekonomika_brm)>.

- [4] Kuras, B. (2009): *Evropská unie si opět vyhodila z kopýtko*. EURO, 1. 2. 2009, roč. 12, s. 52.
- [5] Lidovky (2008): *Hledali jsme důkazy a ty jsme i našli*. [on-line], Praha, lidovky.cz, 7. 10. 2008, [cit.: 15. 5. 2011],  
<[http://www.lidovky.cz/hledali-jsme-dukazy-a-ty-jsme-i-nasli-d7q-/ln\\_domov.asp?c=A081007\\_103126\\_ln\\_praha\\_hel](http://www.lidovky.cz/hledali-jsme-dukazy-a-ty-jsme-i-nasli-d7q-/ln_domov.asp?c=A081007_103126_ln_praha_hel)>.
- [6] Mullerová, L. (2009): *Úloha externích auditorů při odhalování účetních podvodů*. Český finanční a účetní časopis, 2009, roč. 4, č. 4, s. 101-104.
- [7] PricewaterhouseCoopers (2010): *Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2009*. [on-line], Praha, PricewaterhouseCoopers, c2010, [cit.: 15. 5. 2011],  
<<http://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/hlavni-zjisteni-global.jhtml>>.
- [8] Novinky (2011): *Stížnost na náhubkový zákon se řeší rok a půl, Ústavní soud s ní nemůže hnout*. [on-line], Praha, novinky.cz, 26. 1. 2011, [cit.: 15. 5. 2011],  
<<http://www.novinky.cz/domaci/223399-stiznost-na-nahubkovy-zakon-se-resi-rok-a-pul-ustavni-soud-s-ni-nemuze-hnout.html>>.

## **K úloze a možnostem činnosti auditu v současných podmínkách se zaměřením na zjišťování podvodů**

*Jindřiška Kouřilová – Zita Drábková*

### **ABSTRAKT**

Diskuse se vztahuje k polemice týkající se problematiky možností zjišťování účetních podvodů auditory, resp. externí audit. Lze souhlasit s tím, že pokud externí auditor postupuje podle mezinárodních standardů, měl by podvod odhalit. Nicméně tento závěr je příhodné doplnit řadou indicií, úvah a konkrétních případů, které toto ne vždy zcela umožňují a podporují. A to z různých oblastí, náhledu i z druhé strany, vč. osobních poznatků z praxe podniků.

**Klíčová slova:** Účetní podvody; Účetní audit; Věrný a poctivý obraz účetnictví.

## **Refer to Problems and Possibilities of the Activities of Audit in Present Terms with a View to Recognition of Fraud**

### **ABSTRACT**

This discussion refers to polemic of questions of possibility how to recognize accounting fraud. It's possible to agree if external auditor proceeds according to ISA's (international auditor's standards), he would disclose fraud. This conclusion is opportune completed with series of indicia, considerations and particular cases, which these make possible and support no always. Namely out of different areas, opinion also on the other side, including personal piece of knowledge in practice of companies.

**Key words:** Fraud; Auditing of accounting; True and fair view of accounting.

**JEL classification:** M41.